

Оригинални научни чланак
doi:10.5937/sinteze8-18874

ДУБЛЕТНИ ПАР КАП И КАПЉА

Цица З. Баџић¹

Сажетак: У раду се испитују садржински односи именица *кап* и *капља* с циљем да се уочи да ли су равноправне или упућују једна на другу, прецизније, испитује се могућа дублетност или синонимност овог пара. Како бисмо добили одговоре на конкретна питања, историјским прегледом анализираћемо творбени аспект, проверићемо какав статус имају у језичким приручницима, како су објашњене и обрађене у речницима. Потом фреквентности пракси истражујемо на основу Корпуса математичког факултета. Исто тако, циљ нам је утврдити да ли су колокацијске саставнице синонимне, закључно расправљамо о могућностима њиховог превладавања, те да ли је и које решење у предности.

Кључне речи: кап, капља, именице, синонимност, дублетност, анализа корпуса.

УВОД

Творба речи је један од могућих начина обогаћивања вокабулара неког језика. У српском језику она означава језичку појаву којом на основу постојећих настају нове речи, али и лингвистичку дисциплину која изучава ту појаву. Захваљујући дериватологији често смо у прилици да за потребе комуникације имамо могућност даисти садржај искажемо различитим речима што нам обезбеђује максималну прецизност у одговарајућим контекстима.

С друге стране, именовање истих појава различитим називима довело је до колебања у погледу терминолошког одређења и нејасноћа у вези са синонимима и дублетима. Током протекле

¹cica1971@gmail.com Основна школа „Жабаре“, Крушевац

деценије проблем синонимије и дублетизма привлачи све већу пажњу бројних лингвиста (Б. Тафра 2005, Б. Ћорић 2005, 2007, 2008, Д. Шипка 2006, Р. Драгићевић 2010), но и поред мноштва дефиниција прецизнија диференцијација синонима и дублета је и даље отежана. Овај проблем уочен је у пару именица *кап* и *капља*. На основу детаљније анализе ових ликова покушаћемо да утврдимо њихов однос, да ли су равноправни или упућују један на други, тј. да ли су синоними или дублети. Будући да су оба лика нормирана, занима нас, када и како су настали ови облици, те да ли постоје несугласице на семантичкој равни. Значења ових речи, њихов нормативни пут и заступљеност утврђиваћемо анализирањем речника, језичких приручника и граматика, консултовањем репрезентативну литературу из IX, XX века, као и савремену литературу. Користићемо Корпус савременог српског језика математичког факултета у Београду како бисмо покушали да сагледамо фреквентност ових ликова у пракси, као и како бисмо утврдили да ли су колокацијске саставнице синонимне.

ПРОБЛЕМ ТЕРМИНОЛОШКОГ ОДРЕЂЕЊА

Именовање истих појава различитим називима довела је до колебања у погледу терминолошког одређења. Приликом одређивања да ли је неки лексички пар синониман или дублетан у лингвистичкој литератури примећена је велика терминолошка неусаглашеност. Неретко се у речницима, граматикама и приручницима „могу видети парови речи међусобно повезаних било знаком једнакости, било везником и, било неким другим начином, чиме се сигнализира на то да су варијантне форме“ (Ћорић, 2005: 285). Управо такав је и предмет нашег интересовања - лексички пар *кап* и *капља*.

Полазећи од непрецизне, али општеприхваћене дефиниције синонима „да је то однос између две лексеме различитог облика, а истог или блиског значења“, Р. Драгићевић анализирајући други део дефиниције по којој су то „речи истог или блиског значења“, наводи Блумфилдове закључке да синонимија не постоји, јер не постоје лексеме које се могу заменити у свим контекстима, а да не дође до измене у значењу, ауторка истиче да су далеко заступљеније блискозначнице, лексеме са сличним значењем, или прецизније „лексичке јединице које реферирају на исти референт“ (Драгићевић, 2010: 246 - 247). Међутим, Б. Тафра сматра да „блискозначност не

може бити подврста истозначности“, баш као што не смемо синониме делити на праве и неправе јер „не може истост бити неправа, или је нешто исто или није исто“ (Тафра, 2005: 223). У литератури се синоними деле на: апсолутне, потпуне, дескриптивне и приближне (в. Драгићевић 2010), или апсолутне, дескриптивне, приближне, потпуне, непотпуне (в. Прћић 1997). Различита су и мишљења у погледу поделе синонима, како према облику, тако и према значењу. Б. Тафра као услов синонимности истиче различит облик, а Шипка синонимију дефинише као „релацију између две лексеме различитог корена, а идентичног или приближно једнаког садржаја“ (Шипка, 2006: 44). Овде смо суочени с једном новом могућношћу. Применимо ли ову дефиницију на наше ликове *кап* и *капља*, уочавамо исти корен (кап+Ø, као и кап+ја), те бисмо на основу мишљења овог аутора могли закључити да ове лексеме нису синоними. Но, и ову бисмо дефиницију могли прихватити с извесном дозом опреза, нарочито ако имамо у виду да је дефинисање речи истог или сличног значења произвело више различитих подела и подврста синонима, те не смемо занемарити „истокоренске синониме,¹ речи настале додавањем афикса на исти корен, као ни апсолутне, идентичне синониме које у свом семантичком садржају имају исту архисему“ (Драгићевић, 2010: 248).²

Када је реч о дублетима, наилазимо на слична терминолошка колебања, чак и сами ликови *дублет* и *дублета* припадају тзв. варијантним дублетима.³ Поред уобичајене дефиниције да се двојаки лик једне исте речи у оквиру норме књижевног језика назива дублет, у литератури дублетност подразумева два лика једне исте речи која се међусобно разликују у најмање једном делу, а да та разлика не

¹Примере за истокоренске синониме понудио нам је и Т. Прћић у *Синоними у теорији и пракси: Исто, али ипак различито*, наводећи примере: *плавуша/плавојка; садашце/сриуленце*.

²Р. Драгићевић у *Лексикологијисрпског језика*(2010), истиче даапсолутни, идентични синоними уноминационим значењима немају просте, основне (једнореферентне) речи, као глава, нога, језик, бол, земља, дрво. Једнореферентне секундарне речи, као зубић, професорка, такође, у основним значењима немају синониме; случајеве као зубић – зупчић и професорка – професорица сматрамо дублетима, а не синонимима. На основу изложеног, склони смо да поверујемо да ни наша лексема *кап* не може имати синониме, не може их имати никапља, као једнореферентна секундарна реч, те бисмо у том случају лексички пар*кап/капља* сматрали дублетима.

³У раду *Дублети и језичка правилност*, Б. Ћорић истиче да је језичка политика одговорна за изванредан број варијантних дублета „некада су нпр. ликови *дублет* и *дублета* припадали варијантама истог (српскохрватског) језика, а данас *дублет* припада српском, а *дублета* хрватском стандарду“ (Ћорић, 2005: 286).

утиче на значење речи, при чему су прихватљиви гласовни (путем/путем) и акценатски дублети (*другова̄/дрџгова̄*). Упоредимо ли ову дефиницију са горе наведеном уобичајеном дефиницијом синонима, јасно је да оне, „сугеришу да међу појмовима синоним и дублет постоји разлика само у једном критеријуму, а то је степен формалне разлике двају истозначних језичких средстава, у синонимији се ради о већем степену материјалне разлике, а у дублетизму разлика се тиче једне исте речи“ (Ћорић, 2008: 180). Дублети су „речи фонолошки различитог облика, а истог значења“ (Драгићевић, 2010: 246), а дублетност „однос између две лексеме истог корена, а истог значења“ (Шипка, 2006: 44). Под дублетом „подразумевамо један од два лика једне исте речи, са истим значењем. Ово формално двојство исте речи може бити условљено фонетски, морфолошки и прозодијски“ (Ћорић, 2005:285).

Прецизније терминолошко одређење и разграничење синонима и дублета је прилично отежано, пре свега због чињенице да у дефиницијама има много подударности „кључни елемент подударности је значење. То је основни разлог што се онда када постоји тотална семантичка еквиваленција у неким расправама за посебан вид синонимије употребљава назив – дублет“ (Ћорић, 2007:61).

Будићи да је семантички аспект кључан за разликовање синонимије од дублета, занимљиво је погледати како речници описују значења речикап и капља како бисмо проверили да ли има разлике у значењу ових речи.

ЗАСТУПЉЕНОСТ У РЕЧНИЦИМА

Анализа речничке грађе темељи се на 12 речника и то почев од *Српског рјечника* (1818, 1852), *РЈАЗУ* (1892 – 1897), *РМС* (1967), Скоковог *Етимологијског рјечника хрватског или српског језика* (1972), *Речника САНУ* (1975), Московљевићевог *Речника савременог српскохрватског језика с језичким саветником* (1990), до *Речника српског језика* (2011). По потреби грађу смо употпуњавали консултујући Ћосићев *Речник синонима* (2008), Клајнов *Речник језичких недоумица* (2009) и Оташевићев *Фразеолошки речник српског језика* (2012).

У Вуковом *Српском рјечнику* (1818) забележене су одреднице *кап* и *капља* и речи обрађене без семантичке дефиниције и без навођења примера, с том разликом што је реч *капља* дефинисана

упућивачки, што значи да лексикограф даје предност варијанти *kap* која је преведена на страни језик (**кап**, f, stilla; **капља**, f. *vidi kap*).

У *Рјечнику* из 1852. ове речи су, уз истоветну обраду, поткрепљене примерима. Реч *kap* означава текућину (воду која капље), док *капља*, осим што се упућује на *kap*, има и медицинско значење иако уз реч не стоји квалификатор (**кап**, f. **1**) stilla: паде као кап. **2**) (уЦ. г.) вода од кише што **капље** с кућа; **капља**, f. *vidi kap*: *Капља те згодила!*).

Испитивани нам лексички пар детаљније је обрађен у *Рјечнику hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1892 – 1897). Дефиниција основног значења речи *kap* гласи нешто што је још мање од капље, али и воду која капа с крова. Будући да се реч дефинише упућивачки, предност је дата варијанти *капља*. Овај речник нам је уз дефиницију лика *капља*, понудио и примере, морфолошке појединости и етимолошке карактеристике. Уз реч *капља* проналазимо објашњење да је капља мали део неке материје који се дели падајући, неку болест, топоним у Босни, али и разна друга стилска значења.¹ Као што се може видети из грађе с краја XIX века, забележене суречи *kap* и *капља*, означавају течност или материју у вези са течношћу. Међутим, у речницима Вука Караџића предност је дата лику *kap*, док је *капља* у предности код каснијих лексикографа.

¹ „**KÄPLJA**, f. gutta, malidio što se odijeli (najčešće padajući) od čega žitka te postaje obao. – isporedi 1. kap – Postaje od korijena kap (vidi kod kapat) nastavkom **ja**, te se j poslije **p** mijenja (u južnoistočnijem jezicima) na **lj** što se gdje gdje (M. Pelegrinović 200. J. Gundulić 589) nalazi i *kaplja*, to je samo s toga što se u kojem govoru ili što koje čeljade izgovara *lj* kao–Riječ je po svoj prilici praslovenska, premda je nema u češkom jeziku, isporedi stslav. карья i *kaplja*, rus. капля, polj. капля. a. u pravom smislu. a) uopće; b) upotrebljava se za isporođivanje u nekojem posloviceama i drugijem rečenicama kekako kao u osobitom smislu, n. p. aa) o nečemu što ne može trajati, o čeljadetu koje je u pogibli ili je neodlučno; bb) kaplja je svijetla i ne može dugo ostati da ne izvjetri ili padne; s ta dva razloga mislim da se isporođuje s mladosti. cc) Prošo je proz kaplje. (Z). Poslov. danič. samom se srećom od kakva zla spasao, kao da kod kiše ko može proći između jedne kaplje i druge i tako se ne skvasiti. c) Ističe se kao najmanje što može biti čegažitka. b. u prenesenom smislu, malaljaga (obla te po tome slična kaplji). c. po lat. gutta u prijevodu psalama snaći nekakvu mirodiju. d. apoplexia cerebri, insultus apoplecticus, neka bolest što iznenada dođe čeljadetu, te od nje ili naglo umre, ili za neko vrijeme ili za svagda ne osjeća ine miče polovicom tijela. Jamačno po tome što se misli da se izlije kaplja krvi u mozak. e. kao mjesno ime: selo u Bosni u okrugubihačkom. Statist. bosn. 52.“ (RJAZU 1892 – 1897: 884)

Оба лика овог пара су обрађена средином XX векау другој књизи РМС¹, значење им је изједначено, али је реч *кап* детаљније објашњена:

¹**кап** ж = капља; **1. а.** делић чега текућег, течног који има

округласт облик; **б.** еуф врло малаколичина макар мало чега текућег; **в.** фиг. нешто врло мало, остатак, траг, трачак;

2. мн. лек у текућем стању који се узима према броју капљица.

3. мед. излив крви у мозак, апоплексија; нагла смрт због срчаног обољења, срчани удар.

²**кап** м покр. жлеб или цев кроз коју капа вода с крова.

¹**кап** и ²**кап** м фр. рт, рат, део обале који сеже далеко у море.

²**кап** (често поновљено) оном. узвик за опонашање гласа који се чује кад што капне.

¹**кап** ж покр. дем. од кап.

капља ж (ген мн. капља̄ и капљѝ) = кап (РМС, 1967: 653)

У Скоковом *Етимологијском рјечнику хрватског или српскогјезика* (1972), налазимо обе речи, *кап* у значењу „узвик, глас којим се представља хитро узимање“. Уз ову дефиницију је наглашено да је реч турског порекла, али се употребљава и у значењу »арорџаџа«, надаље, *кап* је и француски негативни комплимент, као и хрватско значење „вода што капа с крова“ (Скок, 1972: 38). Реч *капља* се обрађује као прасловенска изведеница која се дефинише упућивачки на одредницу *кап*.

Неколико година после објављивања Скоковог речника појавиће се девета књига Речника САНУ (1975), у коме ће аутори предност дати лику *кап*, тј. дефиниције су обрнуте у односу на претходно анализирани изворе. На страни 215. овог речника уз анализирани нам одреднице имамо низ необичних информација:

¹**кап** ж (лок. капи; ген. мн. капѝ, капима). **1.** делић течности који при слободном паду има округласт облик, капља. **2. а.** врло мала количина какве течности. **б.** фиг. врло мали нечега, трунка, мрвица. **3.** мн. лек који се прима у одређеном броју капљица; течан лек. **4.** мед. **а.** излив крви у мозак, апоплексија. **б.** нагла смрт која наступа због престанка срца, обично као последица

¹*Речник српскохрватскога књижевног језика*, књига друга, Ж-К, Нови Сад: Матица српска, 1967, стр. 653.

артериосклерозе. **5.** покр. мера за течност. (22 изр.)

ка̂п и **ка̂п** м покр. **а.** жлеб или цев кроз коју капље вода с кровова; стреха, настрешница. **б.** вода која капље с крова, капавица (РЈА);

ка̂п м идол, божанство.

ка̂п и **ка̂п** м (фр. сар) **1.** део копна истуреног у море, рт. **2.** предњи крај, кљун лађе.

ка̂п узв. (често поновљено) ономатопејски узвик за подражавање звука при паду капи. **ка̂п** (према тур. кар!, држ! (имп. од кармак)) узвик којим се означава хитро узимање.

ка̂пља ж (ген. мн. ка̂пља̂ и ка̂пљ̂а) **1.** в. ка̂п (1, 2, 3, 4). **2.** фиг. оно што својим обликом, изгледом подсећа на ка̂п (1). **3.** в. капљица (2а). **4.** врста биљне болести.

Резултати анализе Московљевићевог *Речника савременог српскохрватског језика с језичким саветником* (1990), показују да аутор предност даје *капљи*: „**ка̂пж**. в. *капља*. **ка̂пља1**. делић течности округла облика; син. *кап*. **2.** мед. нагао излив крви у мозак или други орган, од чега наступа смрт или узетост; син. *парализа*. **Изр.** *капља камен дубе*: истрајност побеђује и највеће сметње“ (Московљевић, 1990: 333).

Досадашња анализа показала је да су аутори речника XIX и XX века препознали синонимност речи *кап* и *капља*, с тим што су правили разлику приликом упућивања на правилнији облик ова два лика, дајући предност једном или другом облику испитиваног пара.

Двадесетак година касније појавиће се Ћосићев *Речник синонима* (2008), који бележи реч *кап*, али не и *капљу* као самостални лик. Поред одреднице *кап* наведено је „капљица, капља *хрв.*“ (Ћосић, 2008: 258). На основу изложеног, можемо закључити да аутор *капљицу* сматра српским синонимом, а *капљу* хрватским. Будући да су се у досадашњим речницима ова лика углавном описивала као синоними и употребљавала без разгараничавања на српски или хрватски језик, мада уз давање извесне предности једном или другом лику, нејасно је по ком се критеријуму Ћосић руководио стварајући варијантне опреке. Ову дилему у вези са лексичким паром *кап* и *капља* нећемо разрешити консултовањем Клајновог *Речник језичких недоумица*, иако се овај језички саветник појавио само годину дана

након појављивања *Речника синонима*, јер у овој књизи нису забележене ове речи, већ само дериват *капаљка* (Клајн, 2009: 81).

У новијем *Речнику српскога језика*, чије је јеизмењено и поправљено издање издала Матица српска, одреднице *кап* и *капаља*, дефиниције у потпуности одговарају оним које су забележене у претходном РСМ. Тумачећи примере, запазили смо да се аутори овог речника приликом обраде испитиваних ликова нису у потпуности ослањали на претходне дефиниције, већ су изоставили одређене застареле примере. Исто тако значајан простор приликом дефинисања посвећен је појављивању речи *капу* фразеологизмима „**до последње капи крви** жртвовати се у борби бранећи што. **као ~ воде на длану** (чувати, гледати) врло брижљиво (чувати, гледати). **као ~ пасти** нагло, одједном пасти. **млад као ~ роса** врло млад. **мождана** ~ мед. *излив крви у мозак*. **убила га, (ударила га)** ~ имао је *мождани удар*. **срчана -смрт** услед *налог престанка рада срца*. у **кап(попити)** до дна, сасвим (попити)“ (РСМ 2011: 506).¹

Интересантно је да су значења испитиваних речи у овој књизи изједначена, „**капаља** ж *кап*“ (РСМ, 2011: 507), али се ова реч дефинише без квалификатора, те се на основу овог навода не може закључити да ли их аутори сматрају синонимима или дублетима.

Анализа речника је показала: 1. Одредница *кап* је детаљније објашњена, а *капаља* се упућује на *кап* (Караџић, РСМ 1967, РСМ 2011); 2. Одредница *капаља* је детаљније објашњена, а *кап* се упућује на *капаља* (Московљевић, RЈAZU, САНУ); 3. Помиње се само одредница *кап* (Ћосић, Оташевић), или се не обрађују ни *кап* ни *капаља* (Клајн); 4. Обе одреднице имају више значења, али се као прво

¹ Готово идентичне фразеологизме са лексемом *кап* у свом саставу забележили смо и у Оташевићевом *Фразеолошком речнику српског језика*, а као илустрација послужиле нам примери: „**без капи крви** 1. без борбе, без употребе оружја. 2. врло блед; **борити се до последње (задње) капи <крви>** борити се до краја, до крајњих могућности, до смрти; **као две капи <воде>** слични изузетно слични, исти; **кап по кап** постепено, мало-помало, полако и опрезно; **кап у мору** незнатна, ништавна количина (у односу на потребе), нешто што не може имати никаквог утицаја; **утопити (попити) (некога) у капи (чаши) воде** веома мрзети некога, уништити, упропастити некога без гриже савести, нанети некоме зло; **чувати (држати, пазити, гледати) (некога, нешто) као кап (мало) воде на длану** односити се према некоме или нечему изузетно брижљиво, поступати с неким, с нечим с највећом пажњом, чувати некога или нешто као највећу драгоценост“ (Оташевић, 2012: 412).

kap упућује на *kapљу* и обрнуто (RJAZU, САНУ);5. Старије порекло лексеме *kapља* (RJAZU и Скок);6. *Kap* је синоним лексеми *kapља* (Московљевић, 1990);7. У речнику синонима *kapља* се не обрађује као засебна одредница, синоним за *kap* је *kapљица*, док је *kapља* обичнија у хрватском језику (Тосић, 2008).

ЗАСТУПЉЕНОСТ У ГРАМАТИКАМА

Будући да у српским речницима нема јасног одговора на питање да ли су ликови *kap* и *kapља* синонимни или дублетни пар, одговоре у вези са темом нашег рада смо потражили у граматицима. Грађу смо прикупили тако што смо хронолошки анализирали шест извора у којима се помињу испитиване речи. О дублетима је у нашим граматицима мало писано, а још се мање помињу испитивани ликови, те смо стога анализирали све оне изворе који се дотичу проблематике *kap* и *kapља*.

У другом делу првог целокупног издања *Српске граматике*, Новаковић 1894. бавећи се „науком о основама“ помиње *kapљу* када расветљава питања извођења од корена и готових именичких основа наставком-*ја* (*kap-ја/kapља* и *дух-ја/душа*). Новаковић као важну чињеницу наводи да на значења новодобијених именица изведених од корена и од готових основа наставком -*ја* утичу гласовне промене које се, „при спајању наставка с основом расправљају се по правилима означеним у науци о гласовима. Значења су основа од корена изведена различита“ (Новаковић, 1894: 83). Дакле, на основу Новаковићевог објашњења можемо закључити да ова два лика не могу имати исто значење, будући да је *kapља* изведена од *kap*.

Маретић у *Граматицији стилистици хрватскога или српскога језика* (1899) не наводи експлицитно именицу *kapља* већ, а) суфикс -*ја* уз именичке и придевске основе (душа); б) суфикс -*ља* имамо у „неке мање обичнијех ријечи“ (Маретић, 1899: 326), док у трећем издању *Грамматике хрватскога или српскога језика* (1963) испитиване именице *kap* и *kapља* нису регистроване.

Говорећи о изведеницама, тј. о именицама мотивисане глаголом са -*ј* као наставком и једним -*а* на крају као моционим знаком, Стевановић без много објашњења помиње да су такве изведенице бројне, али да нису продуктивне. „Мотивисане именице типа: боља, *kapља*, крађа, свађа, које имају одређени глагол у основи од кога су изведене наставком -*ја*, значе саму радњу, стање или процес“ (Стевановић, 1986: 464). У овом случају *kap* бисмо могли

сматрати само делом неке речи, тачније, глаголском основном, али никако пунозначном речју.

Сличног мишљења је и Бабић који у књизи *Творба речи у хрватскоме књижевном језику* (2002) сматра да је „*капља* изведеница настала од презентске основе слабо плодним суфиксом *-ља* и означаје ствари попут именица *бодља*, *цјепља*, *трубља* (уз *труба*)“ (Бабић, 2002: 363).

Клајн у свом делу *Творба речи у савременом српском језику* (2003) када говори о суфиксима истиче да „суфикс *-ља* само у неколико примера долази на именичке основе, без јединственог значења: *капља* (=кап)“ (Клајн, 2003: 154). На основу овог кратког објашњења можемо извести врло конкретне закључке. Прво, *капља* је изведеница настала од именичке основе *кап*, а не од глаголске, и друго, *кап* нема јединствено значење, што практично значи да Клајн поистовећује њихова значења.

У *Нормативној граматици* Пипер – Клајн (2013), као и у *Граматици српскога језика*, Станојчић – Поповић (2004) нису регистроване именице *кап* и *капља*.

Анализа граматичке грађе је показала да: 1. лексеме *кап* и *капља* нису регистроване у свим анализираним граматикама (Маретић, Станојчић – Поповић, Пипер – Клајн). 2. Лексема *капља* је настала суфиксацијом, *кап-* је творбена основа; 3. Неуједначеност у погледу суфикса: а) суфикс *-ја* (Новаковић и Стевановић); б) суфикс *-ља* (Бабић и Клајн); 4. Неуједначеност аутора у погледу основе: а) именичка основа (Новаковић и Клајн); б) глагол у основи (Стевановић и Бабић).

ФРЕКВЕНЦИЈА – САВРЕМЕНО СТАЊЕ

На основу анализираних речничке и граматичке грађе не можемо са сигурношћу закључити да ли су речи које означавају део течности *кап* и *капља* синоними или дублети, желели смо да проверимо ком лику узус даје предност. Обрадом резултата претраживања корпуса савременог српског језика математичког факултета уочено је за лексему *кап* 1101 потврда, а за лексему *капља* 5 потврда.

Лексема *кап* је најфреквентнија у новинарском стилу, забележено је 789 потврда: *Кап је очито прелила чашу; као кап јунске кишне разлива се мастило и живот у њему; Земља мафије и*

људи који из наших жила исисавају и последњу кап крви; Али је његова зарада тек кап у мору прихода; А потом следе крвављења мозга и мождана кап; То су мале, зелјасте, бодљикаве биљке, којима треба пуно сунца, топлоте и понека кап воде. Новински текстови у којима се појављује ова реч обухватају дневне новине: Политика, Политикин културни додатак, и Економски магазин. Од 789 потврда највећи број примера је употребљен у фразеологизмима или се односи се на део течности.

У литератури корпус бележи 240 потврда лексеме *кап* који у навећем броју примера имају значење дела течности, али и у медицинском значењу: *На Ананијеву шаку паде кап кише; Ја, ама ни за једну кап нисам умешан; Чувала га је као кап воде на длану; Кап воде која пада и губи се у мору; Теа ван Гога је дарила кап и одвели су га у Холандију*. При претраживању корпуса уочили смо да се готово једна трећина од укупног броја примера односи се на наслов књижевног дела *Кап шпанске крви*.

У научном стилу 30 потврда и све се употребљавају у значењу дела течности: Иако су кофе биле напуњене до врха, ниједна кап воде није се из њих проливала; Ако на болно место кане само кап млека, болест ће, кажу, засигурно проћи. На основу забележених примера у Корпусу уочено је појављивање лексеме *кап* у куварима, записницима и другим документима, као у примерима: Додавати маслиново уље кап по кап и непрекидно мешати дрвеном варјачом; Нису му нашли ни кап јеврејске крви; То је кап у мору, па ипак тражимо сваку кап онога што нам ту приспева - управо "реч".

За лексему *капља* корпус математичког факултета бележипотврда: (1) Да се излије капља крви у мозак; (2) То је капља у мору. Међутим, то је веома рационална капља; (3) Ако ту упоредимо са 6 хиљада (укупан број) руских или америчких, то је капља у мору; (4) Шта им то значи, вели, "капља воде"; (5) Ће је од ње капља крви пала, онде расте смиље и босиље.¹ У већини појавница лексема *капља* се употребљава да означи део течности, или има медицинско и фразеолошко значење. или (капља воде, капља у мору, капља крви).

На темељу анализе ових појавница једино што можемо закључити је да се лексема *кап* појављује чешће од лексеме *капља*, али да се обе речи употребљавају да означе мали део течности. Упоредимо ли понуђене примере из новинских текстова које је

¹Наведени стихови су из народнепесме *Бог никад дужан не остаје*

понудио корпус савременог српског језика математичког факултета. *Али је његова зарада тек кап у мору прихода и Ако ту упоредимо са 6 хиљада (укупан број) руских или америчких, то је капља у мору* очигледна је заједничка црта која се огледа у упућивању на део течности, али и на додатно наглашавање малог дела нечега. Колокације *кап у мору* и *капља у мору* имају заједничку компоненту, именицу море, која је појачивач пренесеног значења. Величина мора у комбинацији са ситним елементом *кап/капља*, тј. малим делом течности, наглашава значење ситног, недовољног, безначајног, при чему је давање предности једном или другом лику лични избор говорника. Такви су и примери *кап воде* и *капља воде*. Упоредимо ли примере из Корпуса *А потом следе крвављења мозга и мождана кап* и *Да се излије капља крви у мозак* ова два лика имају исто медицинско значење, тј. излив крви у мозак, употребљавају се да означе наглу смрт због срчаног обољења.

Корпус савременог српског језика математичког факултета за реч *кап* наводи 1101 потврду, а за реч *капља* уочене су само 3 потврде, које се могу заменити са *кап*. Реч *кап* преовладава у језику новинара, тј. у новинарском функционалном стилу, док у књижевним делима *кап* је фреквентнија код савремених писаца.

ЗАКЉУЧАК

Пођемо ли од схватања језика које је понудио Виготски према коме је језиксистем друштвено-условљених знакова чија је основна функција комуницирање и уопштавање, начин да појединачизрази осећања и мисли у складу са индивидуалним способностима (Виготски, 1983), у том случају бисмо на основу анализираних корпуса речи *кап* и *капља* сматрали истозначним речима. Ради се, наиме о тренутном стању према коме је *кап* фреквентнија од *капља*, али не и правилнија јерсу обе у складу са нормом.

У прилог тврђењу да су ове лексеме дублете је чињеница да се ове одреднице у речницима дефинишу и упућују једна на другу, тј. *капља* се упућује на *кап* (Караџић, 1818, 1852, РМС 1967, РМС 2011) или се *кап* се упућује на *капља* (Московљевић, 1990), као и истицање да је *кап* присутнија у српској, док је *капља* уобичајенија ухрватској средини (Ћосић, 2008).

Међутим, исто тако постоје назнаке да *кап* и *капља* нису дублете већ синоними јер: а) *кап* има више значења у односу на *капљу*; б) у већини колокација су заменљиве, али не у свим, нпр.

систем за наводњавање *кап по кап* или ономатопеја *кап – кап!* Значајно је и то што постоје аутори који тврде да су *кап* и *капља* синоними (Московљевић, 1990), док нико не наводи да су дублете.

Прегледани материјал показао је да су различита решења присутнија у речницима, али да би сепри коначном разјашњењу питања дублетности/синонимности морао узети у обзир и принцип раширености. Анализа отвара и ново питање, а то је питање обратне творбе јер је етимолошки *капља* старија од речи *кап*.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, С. (2002). *Творба ријечи у хрватскоме књижевном језику*. Загреб: Хрватска академија знаности и умјетности.
- Виготски, Л. (1983). *Мишљење и говор*. Београд: Нолит.
- Вујанић, М., Гортан Премк, Д., Дешић, М., Драгићевић, Р., Николић, М., Ного, Љ., . . . Фекете, Е. (2011). *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Драгићевић, Р. (2010). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом српском језику. Део 2, Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Клајн, И. (2009). *Речник језичких недоумица, 10. изд.*. Нови Сад: Прометеј.
- Маретић, Т. (1899). *Граматика и стилистика хрватскога или српскога књижевног језика*. Загреб: Л. Хартман.
- Маретић, Т. (1963). *Граматика : хрватскога или српскога књижевног језика, 3. непромијењено изд.*. Загреб: Матица хрватска.
- Московљевић, М. (1990). *Речник савременог српскохрватског књижевног језика с језичким саветником*. Београд: Аполон.
- Новаковић, С. (1894). *Српска граматика, 1. целокупно изд.*. Београд: Државна штампарија.
- Оташевић, Ђ. (2012). *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј.
- Пипер, П., & Клајн, И. (2013). *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.

Прћић, Т. (1997). *Семантика и прагматика речи*. Сремски Карловци, Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Српска академија наука и уметности. (1975). *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Књ. 9. Београд.

Матица српска. (1967). *Речник српскохрватског књижевног језика*. Књ. 2, Ж-К. Нови Сад: Матица српска.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. (1892). *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Skok, P. (1972). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Knj. 2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Станојчић, Ж., & Поповић, Љ. (2004). *Граматика српског језика : уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Стевановић, М. (1986). *Савремени српскохрватски језик : (граматички системи и књижевнојезичка норма)*. I, Увод ; Фонетика ; Морфологија, 5. изд.. Београд: Научна књига.

Карацић, В. (1818). *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима*. Беч: Штампарија Јерменског манастира. Преузето са <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/1216>

Карацић, В. (1852). *Српски рјечник, истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Беч: Штампарија Јерменског манастира. Преузето са <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/1255>

Тафра, Б. (2005). *Од ријечи до рјечника*. Загреб: Школска књига.

Ђорић, Б. (2005). Дублети и језичка правилност. *Књижевност и језик*, 52(3/4), 285-296.

Ђорић, Б. (2007). Синоними и дублети. *Терминолошка стандардизација лингвистичког описа савременог српског језика*; 35. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 3(4), 59-67.

Ђорић, Б. (2008). *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Ђосић, П. (2008). *Речник синонима*. Београд: Корнет.

Шипка, Д. (2006). *Основи лексикологије и сродних дисциплина*, 2. измијењено и допуњено изд.. Нови Сад: Матица српска.

A DOUBLET PAIR DROP AND DRIBBLE

Cica Z. Bacić¹

Summary: The paper deals with the content relations of the nouns drop and dribble in order to see whether they are equal or point to each other, more precisely, the possible duplicity or synonymy of this pair is examined. In order to get answers to specific questions, we will analyze the creative aspect by historical review, we will examine what kind of status they have in the language manuals, as they are explained and processed in dictionaries. Then the frequency in practice is investigated on the basis of the Corpus of the Faculty of Mathematics. Likewise, our goal is to determine whether the collocation components are synonymous, and finally, we are discussing the possibilities of overcoming them, and investigating which solution has the advantage over the other.

*Key words:*nouns, drop, dribble, synonyms, duplicity, corpus analysis

Примљен:15.09.2018.

Прихваћен:30.07.2019.

¹cica1971@gmail.com Primary school "Žabare", Krusevac